

Strokovnjaki, javni intelektualci in novi koronavirus

30. 4. 2020

Number: 21/2020

Author:

- Peter J. Verovšek

Foto: Arne Hodalič

Zaradi novega koronavirusa smo vsi postali amaterski epidemiologi. Ne zgoj akademiki z najrazličnejših področij, tudi navadni državljanji so pričeli prebirati razna strokovna poročila in znanstvene članke o novo nastali krizi. Primer tega je recimo članek (<https://www.imperial.ac.uk/media/imperial-college/medicine/sph/ide/gida-fellowships/Imperial-College-COVID19-NPI-modelling-16-03-2020.pdf>), raziskovalcev z univerze Imperial College London, ki predstavlja strokovno podlago za britansko politiko. Prej neznani strokovnjaki za virusne pandemije (kot sta denimo Neil M. Ferguson (https://twitter.com/neil_ferguson) in Nicholas A. Christakis (<https://twitter.com/NAChristakis>)) so skoraj čez noč postali internetne superzvezde, kar priča množičen porast sledilcev na njihovih računih na Twitterju.

V času širjenja novega koronavirusa je zahteva po informacijah razumljiva. Ugasnitev gospodarstva, ukrepi in navodila države glede obnašanja v družbi ter omejitve fizičnih stikov so nas nepričakovano privloki med štiri stene. Čas, ki smo ga pred krizo porabili drugače (na primer za potovanja na delo in z njega, za nakupovanja, športne in druge aktivnosti), danes posvečamo sprememnjene navade, povezane z negotovostjo krizne situacije, nadalje vodijo v ugotovitev, da ima o nastali krizi skorajda čisto vsak svoje mnenje. Če je bilo to mnenje poprej laično in pusto, je danes podkrepljeno z besedami in izrazi, žargonom, ki bi ga sicer zasledili v pogovoru virologov ali epidemiologov znotraj bolnišničnih zidov: sploščenje krivulje ([flattening the curve](https://www.flattenthecurve.com/) (<https://www.flattenthecurve.com/>)) in samoizolacija sta le dva izmed primerov.

Tudi akademiki nismo imuni na takšne vedenjske vzorce; nasprotno, kot posamezniki, izurjeni v raziskovanju in preučevanju, si prav tako prizadevamo za razumevanje ter razlagu sveta in pojmov okoli nas. Zato smo še toliko bolj dovzetni za to, da hitro generiramo znanje ali celo strokovno znanje na nekem - predhodno - nepoznanem strokovnem področju. Pojav novega koronavirusa pri tem ni izjema. Prilagojena narava našega dela (tisti srečneži, ki smo v tem obdobju obdržali službo lahko delo opravljamo od doma) nam omogoča nadaljnje izvajanje naših raziskav, a nam tudi - ker se pandemiji covid-19 nikjer ne moremo izogniti - ustvarja skušnjave, da bi se tudi sami, hote ali nehote, poglobili v pojav in razširjanje novega koronavirusa.

Jasno je, da imajo strokovnjaki za virologijo in epidemiologijo pomembno vlogo pri boju zoper virusno pandemijo. Svetujejo vladam, seznanjajo državljanje z novostmi glede situacije in izvajajo ključne znanstvene raziskave, potrebne za izhod iz trenutne krize. Po besedah [Kljub nedavnim trditvam, da »ima ljudstvo poln kuh strokovnjakov \(<https://www.youtube.com/watch?v=GGgiGtjk7MA>\)«, kot je nedavno dejal britanski politik Michael Gove med kampanjo za brexit, so katastrofalne posledice virusa pokazale, da vlada in javnost vlogo takšnih specifičnih intelektualcev na srečo razume kot pozitivno \(<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0963662519852038>\). Najti je celo ugotovitve, da je trenutna kriza prisilila posameznike, da se ne glede na svojo politično pripadnost ali partikularne interese odrečajo ideološkim plašnicam \(<https://www.nytimes.com/interactive/2020/03/21/upshot/coronavirus-public-opinion.html>\) in sprejmejo dejstvo, da je novi koronavirus resna grožnja za našo družbo.](https://books.google.si/books?id=uvk5DwAAQBAJ&pg=PT220&dq=to+pose+problems.+to+make+them+active.+to+display+them+in+such+a+complexity+that+they+can+silence+the+prophets+and+lawgivers&vZzS2UhfdVv1m|Oabhuo_AUWw&hl=en&sa=X&ved=2ahUKEwj877PorK7oAhVHEncKHORCCwIQ6AEwAhoECAUQAQ#v=onepage&q=to%20pose%20problems%2C%20to%20make%20them%20active%20to%20silence%20the%20prophets%20and%20lawgivers&f=naj bi bilo poslanstvo prav teh strokovnjakov, ki jih v svojem žargonu poimenuje kot »specifični intelektualci«, da »izluščijo problem, se aktivirajo in prikažejo situacijo tako kompleksno, da utisajo preroke in zakonodajalce« ter se tako prebijajo v javno razpravo in na področje političnih interesov.</p></div><div data-bbox=)

Vendar pa niso zgolj epidemiologi, virologi oziroma strokovnjaki na področju javnega zdravja in laična javnost tisti, ki želijo v luči trenutne krize izraziti svoje mnenje. Številni akademiki - med njimi tudi mnogi filozofi - se s sedanjim krizo spoprijemajo tako, da kritične misli prelijajo na papir. Tako je danes v kolonah časopisov, blogih in drugih spletnih medijih opaziti poplavo *ne-strokovnih*, običnih, generičnih komentarjev, ki jih proizvajajo »splošni«, javni intelektualci. Pri tem je jasno, da si ti posamezniki na takšen način prizadevajo, da bi njihovi zapisi našli pot na strani, papirnote ali spletni, kakšnega uglednega medija.

Javni intelektualci v sodobnem demokratičnem življenju ne igrajo nepomembnih vlog, zato je nesmiselno trditi, da je delo izven obsega njihovih ekspertiz samo po sebi zaskrbljujoče ali obsojanja vredno. V tem pogledu spremetn takšnih nestrokovnjakov vlogovedati širše, zaobjemati potencialne nevarnosti in dolgoročne posledice, ki jih kriza morebiti prinaša, ter to storiti skladno s predlaganimi in izvedenimi ukrepi strokovnjakov, pomeni, da imajo le-ti prednost in privilegij javno izraziti svoje mnenje, kadar ocenijo, da je to potrebno.

O dolžnosti spregovoriti je pisal že Jürgen Habermas (<https://www.affinidades.org/1522>), vodilni filozof in javni intelektualec povojne Nemčije. Po njegovem mnenju so orisani nestrokovnjaci v svoji vlogi kot javni intelektualci dolžni spregovoriti, »kar aktuelni dogodki grozijo, da bodo ušli izpod nadzora«. Sposobnost vpogleda v širšo sliko dogajanja jim omogoča, da analizirajo razvoj kritičnih sprememb, ki jih strokovnjaki, vpeti v reševanje same krize, ne zmorcejo zaznati. Ob razmišljanju, kako na posameznika in na (čedalje bolj) globalizirano multikulturno družbo vpliva sodobni razvoj, se Habermas (<https://www.scribd.com/document/104824387/Publicsphere-ssrc-Org-Public-Sphere-Forum-1>) loti skiciranja idealnega tipa javnega intelektualca. Po njegovem je to tisti, »ki zna izluščiti relevantna vprašanja, predлага dobro zastavljene hipoteze in širi spekter relevantnih argumentov«.

Med številnimi nestrokovnimi komentarji, ki so nedavno preplavili javno sfero, je opaziti mnoge filozofske prispevke, ki izpolnjujejo zgornja merila. Tako Judith Butler (<https://www.versobooks.com/blogs/4603-capitalism-has-its-limits>), ameriška politična filozofinja in teoretičarka spola, opaža, da bi nas moralno dejstvo, da virus ne izbira, opomniti, »da smo vsi enako ogroženi, da imamo vsi enake možnosti bodisi zboleli bodisi izgubiti koga od bližnjih ali bivati v svetu neposredne nevarnosti«. Ne glede na njeno bojazen, da bo zaradi rigoroznih odločitev držav za zapiranje mej in skladitev državnih sredstev porasla ksenofobija, avtorica upa, da bo soiidarnost, ki jo sproža potreba po pristnem, skupnem, egalitarnem odzivu, tista, ki bo omogočila, da si svet izmislimo na novo. Po mnenju Butlerjeve naj bo ta »nova naslikan svet, tak, kakor ga bi oblikovala kolektivna želja po radikalni enakosti, svet, v katerem bodo sredstva, nujno potrebna za obstoj, vključno s tistimi, namenjenimi medicinski oskrbi, enako dostopna vsem, ne glede na posameznikov socialni status ali finančni položaj«.

Podobno razmišla tudi Slavoj Žižek (<https://www.rt.com/op-ed/483528-coronavirus-world-capitalism-barbarism/amp/>), prepričan, da nas bodo radikalne spremembe, ki so se že zgodile kot odgovor na krizo, prisilile v premislek »tistega nemogočega znotraj koordinat obstoječega svetovnega reda«. Pri tem izpostavlja, da bi bilo narobe, če bi se zatekli v »nazadnjško barbarstvo v brutalno nasilni boju za preživetje«, kar se je odražalo v poskušu ameriškega predsednika Donalda Trumpa, da bi kupil pravice do cepiva, razvitega v Nemčiji, za ekskluzivno uporabo v ZDA (<https://www.businessinsider.com/coronavirus-germany-covid-19-vaccine-not-for-sale-donald-trump-2020-3>).

Za razliko od opisanega so se nekateri filozofi pri svojem odzivanju na koronavirusno krizo ujeli v zanko pomanjkljivega znanja, ki ga brez prave strokovne podlage domišljavo širijo okoli. Najboljši primer tega je Giorgio Agamben. V svojem delu z naslovom *Izum epidemije* (<https://www.quodlibet.it/giorgio-agamben-l-invenzione-di-un-epidemia>) ta najvidnejši italijanski filozof razvija svoj najslavnejši teoretični koncept, s katerim opozarja na »naraščajočo težnjo vlade po aktiviranju izrednega stanja kot nekega običajnega ukrepa«. S tem argumentom Agamben sicer izpoljuje svojo vlogo javnega intelektualca, ko opozarja na možne dolgoročne posledice normalizacije *javnega nadzora in vladnih ukrepov glede omejitev gibanja* (<https://www.theguardian.com/world/2020/mar/09/the-new-normal-chinas-excessive-coronavirus-public-monitoring-could-be-here-to-stay>), ki so nujni za boj proti koronavirusu v njegovi najbolj akutni fazi.

A naj se sliši še tako dobro, tudi Agamben se pri argumentiraju ulovi v past. S trditvami, da nevarnost v obliki koronavirusa pravzaprav ni resnična in da je covid-19 zgolj »običajna gripa, prav nič drugačna od tiste, ki se običajno pojavlja vsako leto«, avtor brez ustreznih kvalifikacij vstopa na teren specifičnega medicinskega strokovnega znanja. Pri tem selektivno navaja zastareloto poročilo italijanskega nacionalnega raziskovalnega sveta in zaključi, da so »najni ukrepi, sprejeti v borbi zoper domnevno epidemijo koronavirusa, zblaznili, iracionalni in povsem neutemeljeni« ter »nesorazmerni« z grožnjo, ki jo koronavirus dejansko predstavlja.

Na tak način se Agamben (<https://www.quodlibet.it/giorgio-agamben-chiarimenti>) izneverja poslanstvu javnega intelektualca, saj izrablja ekspertizo, ki je na tem področju nima. Namesto da bi se osredotočal na raziskovanje »etičnih in političnih posledic epidemije« in si s svojo intelektualno avtoriteto prizadeval, da bi se javna razprava o krizi in njenih potencialno negativnih in manj vidnih dolgoročnih posledicah odvijala na podlagi dejstev, s svojim vmešavanjem poslabša situacijo s tem, ko podaja »svoje mnenje glede grožnje virusa«. Celo več, z izjavo, da so »oblasti storce vse, da bi razširile stanje panike ter s tem dosegle avtentičnost izrednih razmer«, se spusti na raven proticepelcev (<https://www.apa.org/news/press/releases/2018/02/vaccine-skepticism>) in drugih snovalcev teorij zarot.

Prav zaradi odmevnih kampanj proti cepljenju in trditev, da so cepiva del zarote, namenjena zmanjšanju števila prebivalstva, in da je njihov cilj oblikovati poslušne posameznike, je nasprotnikom cepljenja uspelo sprožiti krizo na področju javnega zdravstva (<https://theconversation.com/measles-outbreak-why-are-anti-vaxxers-risking-a-public-health-crisis-116334>), katere rezultat je bil nagnel 300-oddstotni porast števila primerov okužb z ošpicami po svetu (<https://www.marketwatch.com/story/unicef-blames-anti-vaxxers-for-the-300-spike-in-global-measles-outbreaks-2019-04-25>).

Podobno v času koronavirusne krize s svojimi izjavami v javno sfero vdira Agamben, ki meni, da trenutni javnоздravstveni ukrepi izumljajo epidemijo«, s čimer posredno nagovarja (so)državljanem, naj kršijo omejitve, ki jih je oblast sicer uvedla, da bi jih zaščitila. S tem svojim privržencem pokaže pot, kako s svojimi dejanji ogroziti sebe, svoje bližnje, svoje sosede in celotno skupnost ter tako prispevata k naraščanju števila okužb s smrtonosnim virusom, ki jih zdravstveni sistemi po vsem svetu trenutno niso zmožni obvladovati.

Javni intelektualci – ali »[»\[, kot jih je imenoval Pierre Bourdieu – bi morali jamčiti, da se upoštevajo vsa stališča in da razprave temeljijo na dejanskih informacijah in ne lažeh ali zavajajočem mišljenju. Poleg tega bi s svojega privilegiranega položaja, ki jim omogoča selektivno vključevanje v javne razprave, po premisleku in glede na potrebo, javni intelektualci morali pomagati zaščititi pravice in koristi tistih, ki so v družbi najbolj ranljivi. Prav slednje je pri vmešavanju Agambena v javno sfero najbolj problematično. S svojimi prispevkvi, ki temeljijo na psevdostrokovnem znanju oziroma znanju amaterskega epidemiologa, *ogroža najbolj ranljive dele prebivalstva* \\(<https://www.gov.uk/government/news/major-new-measures-to-protect-people-at-highest-risk-from-coronavirus>\\), med katere spadajo starejši, tisti s predobstoječimi ali kroničnimi bolezenskimi stanji, osebe brez zdravstvenega varstva ali tisti z omejenim dostopom do zdravstvene oskrbe.\]\(https://books.google.si/books?id=Y6KIUUp2XLbYC&pg=PA31&dq=Pierre+Bourdieu+has+called+&#v=onepage&q=Pierre%20Bourdieu%20has%20called&f=false\)](https://books.google.si/books?id=Y6KIUUp2XLbYC&pg=PA31&dq=Pierre+Bourdieu+has+called+&#v=onepage&q=Pierre%20Bourdieu%20has%20called&f=false)

Bi nas moral čedalje večji nadzor v družbi, ki ga v času krize izvaja oblast, skrbeti? Odgovor je pritrdilen. Ali obstaja nevarnost, da se bodo nove oblike nadzora, ki so se razvile med bojem zoper covid-19, normalizirale in posledično ogrozile človekove pravice in temeljne svobočine tudi potem, ko pandemija preneha? Tudi tu je treba prikmati. Naloge javnih intelektualcev ni, da spodbavajo delo strokovnjakov in prispevajo k razvoju teorij zarot. Ravno nasprotno. Javni intelektualci se morajo zavezati, da se tisto, kar je treba ukreniti, stori na transparenten in demokratičen način. S pozornim sprememjanjem celotne slike dogajanja, s preventivnim opozarjanjem na probleme in s spodbujanjem diskusij o prihodnosti v realnem času splošni intelektualci ne le odigrajo svojo vlogo pravilno, ampak tudi pomagajo preprečiti nastop morebitne distopije.

Kriza, ki jo je sprožil virus SARS-CoV-2, je pripeljala do nove ere poglobljenega digitalnega sledenja, opazovanja in nadzora. A klub temu ima novo nastala kriza tudi potencial, da ustvari pozitivne spremembe, ki so do [desetletnih privatizacije](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/i.1467-923X.1994.tb00441.x) (<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/i.1467-923X.1994.tb00441.x>) več kot potrebne. Denimo, priznavanje moči vlad in ponovna opredelitev javnih storitev, ki so nujno potrebne za delovanje družbe, bi nedvomno pripomogli k začrtanju novih okvirjev delovanja državnega represivnega aparata. Ob vse močnejšem neoliberalnem tržnem fundamentalizmu in stremljenju držav po svetu k (samoo)povzročitvi recesiji z namenom rešiti življenja svojih državljanov je novi virus »razbil mit, da mora biti gospodarstvo vedno na prvem mestu« (<https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/20/coronavirus-myth-economy-uk-business-life-death>).

Gesti, kot sta na primer posredovanje mask iz Kitajske in napotitev kubanskih zdravnikov na pomoč v Italijo, vzpodbudno kažeta na »[lokalno mobilizacijo ljudi zunaj državnega nadzora, kot tudi močno in učinkovito mednarodno usklajevanje in sodelovanje](http://thephilosophsicalsalon.com/monitor-and-punish-yes-please/)« (<http://thephilosophsicalsalon.com/monitor-and-punish-yes-please/>).

<https://www.alternator.science/en/long/strokovnjaki-javni-intelektualci-in-novi-koronavirus/>